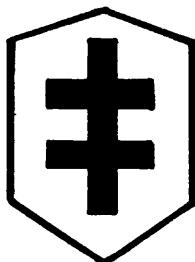

ВАЙ, НАРОДЗЕ, ЗА СВАЕ ПРАВЫ! – К. Каліноўскі

З А
В О Л Ю
Б А Ц Ъ-
К А ў-
Ш Ч И Н И

ЗВАЖАЙ

Часапіс Беларускіх Вэтэранаў. Выдае Камітэт Сувязі Быўшых Беларускіх Вайскоўцаў

Z V A Z A J – Magazine, published quarterly by Liaison Comm. of Byelorussian War Veterans
Address: KSBV, 57 Riverdale Ave. Toronto, Ont. M4K 1C2

Год 8

Лістапад, 1981

№ 4 (24)

КАБ ЖЫЛА БЕЛАРУСЬ!

Гэтак выглядае помнік Беларускім Героям у Нью Брансвіку. Рэпартаж пра свята заканчэння яго будовы быў

зъмешчаны ў папярэднім нумары "Зважай". Усе здымкі А. Сільвановіча. Глядзі іншыя на 3-й бачыне.

Вітаючы Другі Агульны Зьезд Беларускіх Камбатантаў у Лёндане, 8.1.1950 г., -ген. Ф. Кушаль выказаўся ѹ адносна прычынаў плаўдачаў арганізацыі беларускага войска. Ягоныя слова маюць саю вагу й сяньня. Зымлічаем паводле тэксту ў "Змагар", №2, люты, 1950 г.

Сябры! Хіба ня трэба пераконваць Вас у тым, што сяньня съвет заходзіцца ѹ стане чаканьня трэція сусветнай вайны, якая можа ѹ вельмі хуткім часе прыйсьці. Ня трэба Вас гэтак сама пераконваць, што трэцяя сусветная вайна канчальна вырашыць лёс паняволеных бальшавікамі народаў. Вялікія дэмакраціі съвету, як вызвольнікі, зажадаюць пэўнага ўкладу ѹ справы вызваленія і ад паняволеных, а гэтым укладам у першую чаргу будзе ўклад крыві.

Асноўваючыся на дазнаныні гісторыі і верачы ѹ Вышэйшую спрадядлівасць, мы глыбака перакананы, што гэтым вырашэннем будзе толькі вызваленіе ўсіх паняволеных народаў, у тым ліку і нашага народу.

Гісторыя нас вучыць, што найбольш важным аргументам у дыпляматаў ёсьць збройная сіла. Наймудрэйшая дыпляматыя ніколі ня вытаргуюць незалежнасці свайго народу, калі іхнія дыпляматычныя ходы ня будуть падпёртыя зброяй. Перад намі, вайсковымі Беларусамі, цяпер і стаіць заданыне – гэта развязаць нашу вайсковую проблему так, каб той вайсковы ўклад, які мы здолеем унесці ѹ справу вызваленія нашага народа, быў настолькі вялікім, што мог-бы заважыць на

вырашэнні лёсу нашае Бацькаўшчыны. Гэтае заданьне ёсьць вельмі цяжкое й вельмі адказнае перад нашым народам.

Лёс прызначаў мяне з маладых маіх гадоў працаваць у беларускай вайсковай справе, і таму гэтую справу я вельмі добра вывучыў і шмат цярпеў над яе надахопамі. Галоўным недахопам нашай вайсковай справы заўсёды была адсутнасць нацыянальна съведамых і ідэйных афіцэрскіх і падафіцэрскіх кадраў.

У гісторыі апошніх некалькі дзесяткаў год наш народ меў трыв разы магчымасць арганізоўваць сваё беларускае войска, аднак выкананы гэтага ня мог.

Першай нагодай была расейская рэвалюцыя 1917 год, калі царская Расея развалілася, а Беларусы, масава змабілізаваныя ѹ царскую армію, чакалі толькі на сваіх арганізатораў і камандзераў. Маленькая групка маладых вайсковых беларускіх энтузіястаў-патрыётаў ня была ѹ стане арганізацыйна ахапіць беларускую жаўнерскую масу ѹ хаосе рэвалюцыі. Адзін із царскіх генэралаў, Беларус, які мог-бы ѹ гэтай справе адиграць гістарычную ролю, нацыянальна быў настолькі піврабленым, што ня мог зразумець ідэі незалежнасці Беларусі і, ня верачы ѹ яе, ня мог выкананы ўзложенага на яго задання.

Другой нагодай была польска-бальшавіцкая вайна 1919-1920 гадоў. Тагачасны галоўнакамандуючы польскай арміяй Язэп Пілсудзкі, маючы наўвеце дэю стварэння Польска-Беларуска-Украінскай Фэдэрацыі, дазволіў Беларусам арганізаваць нацыянальныя беларускія вайсковыя адзьздзелы. У часе гэтай арганізацыі

бальшыня афіцэраў па нацыянальнасці Беларусы выявілі сябе нацыянальна навырабленымі ѹзусім чужымі ідэі незалежнасці Беларусі. Пад гэтым паглядам куды вышэй за іх стаялі звычайны стральцы, малапісменныя сыны нашых вёсак. Ясна, што такія афіцэры ня былі здольныя на ніякую ахвярную дзеянасць, а гэта ёсьць галоўным у кожным войску, асабліва ў часе вайны.

Трэцій нагодай была Беларуская Краёвая Абарона ў 1944 годзе. Гэтым разам была праведзеная мабілізацыя. Было арганізавана 46 батальёнаў. Гэта была ўжо цэлая армія. Адкідаючы сабатаж з боку Немцаў, арганізацыя батальёнаў БКА ня была на належным узроўні. Прычына была тая самая – замала было нацыянальна моцных ідэйных камандзераў. Невялікая колькасць маладых, ідэялягічна моцных, афіцэраў і падафіцэраў не магла паправіць справы.

Улічваючы вышэй пададзеныя дазнаныні, трэба, каб беларускія вайскоўцы, якія з’яўлююцца беларускімі патрыётамі-незалежнікамі, зразумелі, што бяз глыбока-ідэйных камандзераў, здольных на найвялікшыя ахвяры ў імя незалежнасці Беларусі, беларуская будучая армія, хоць-бы найбольшая колькасна, да нічога ня будзе здольная. Гэта можа быць навет вялікан, але бяз душы, якія разваліща пры першым удараў ворага.

Дык вось галоўнае заданыне беларускіх вайсковых арганізацый на чужыне – гэта ўзгадаваць кандыдатаў на ідэйных камандзераў будучай беларускай арміі.

Трэба памятаць, што аснаўная маса беларускіх афіцэраў, падафіцэраў і стральцоў знаходзіцца на бацькаўшчыне. Бальшыня зь іх, на выпадак вайны, знайдзеца ў савецкай арміі. Больш нацыянальна съведамыя, калі яны ўжо не знаходзяцца ў лесе, то знайдуцца там у часе мабілізацыі і гэтыя апошнія, пры першай нашай зь імі супстрэчы, стануцца нашымі сябрамі. Іначай будзе прадстаўляцца справа зь першымі, якія прыйдуть да нас у выніку разгрому савецкай арміі. Апошняя вайна паказала, што шмат беларускіх вайскоўцаў з савецкай арміі, якія выйшлі спад яе ўплываў, як дэзэртыры ці палонныя, уліліся ў уласаўскую армію. Гэта ёсьць вынікам савецкага выхаванья, якое зьнішчыла ў іх пачуцьцё нацыянальнай адасобленасці ад Расейцаў. Нашым заданынем будзе ўсуведамленне гэтых абаламучаных нашых братоў. Беларускі вайсковец, выхаваны ў нацыянальным беларускім духу ў духу заходня-эўрапейскай дэмакрацый, павінен быць ня толькі добрым камандзерам, але і ідэялягічным правадніком сваіх менш съведамых сябrou і падуладных.

Трэба, каб Вы аб'ядналі ў сваій арганізацыі якнайбольш вайскоўцаў і невайскоўцаў, а асабліва моладзь. Галоўную ўвагу з'яўярніце на нацыянальнае ў вайскове ўзгадаванье. Трэба разбуджаць у моладзі жаданне збройна змагацца за вызваленіне сваій бацькаўшчыны, выражаячыся рамантычна – лятуценьні за беларускай шабляй. У гэтым кірунку вялікую ролю адыграе вывучэнне гісторыі беларускіх вайскоўцаў. А пад гэтым паглядам наша мінуўшчына вельмі багата. Князь Усяслаў Чарадзей, Вялікі Князь Вітаўт, гэтман Астрогскі, Хадкевіч і шмат іншых няхай служаць нам прыкладам рыцарскіх цнотаў і службы Бацькаўшчыне.

Жыве Беларусь! Ген. Брыгады Міністар Вайсковых Справаў БНР – Ф. Кушаль

НЕ АБХОДНА ПАМЯТАЦЬ!

Вочы съвету зъвернуты цяпер на Польшу, да-кладней – на Палякаў. Народ іэты цяпер перажывае ў́форыю, асачыў Ахілесаву пяту "старшага брата" ѹзліца ў ле. Палякі, як выглядае, началі працэс, яко-га на спыніць ні Москва, ні ейныя цівуны.

Мы, Беларусы, жадаем Палякам найлепшых поспехаў у змаганні з бальшавіцкай хімэрай... У надыхо-дзялячым змаганні супраць агульнага ворага пойдзем поплеч зь імі...

Але мусім быць больш асцярожныя, каб як некалі, нож нам у съпіну не ўсадзілі, ня здрадзілі. Перад намі стаяць яшчэ жахлівыя абрэзы на так далёкага мінулага, калі тыя, што для супольнага змагання з бальшавізмам быццам нам руку падалі, "за нашу ѹ вашу вольнасцю" агульнымі сіламі йсці рабілі, пасыля пабандыцику нам на горла селі, абраставалі, найлепшых нашых сыноў і дачок ліквідавалі. А пасылья вялікай цемрай акупаваныя беларускія землі ад съвету засланілі... Каб ўсё беларуское выкараніць...

Чаму пра іэта цяпер эгадаєм? Да нас дайшлі весткі, што сёлата ўлетку, калі, як здавалася, вось-вось закуты ў зялеза "старшы брат" рынеца ў Польшу парадкі наводзіць, у Беластоку ў ваколіцах надэзвярох шмат якіх дамоў ведамых Беларусаў з'яўвіліся... намаляваныя чырвонай хварбай крыжы. Навошта? Хто іх намаляваў? Ці іэта правакацыя, ці нехта ѹжо "каца-паў" ліквідаваць рыхтаваўся? Падумайце самі.

Тымчасам паслухаем як харктырызуе Палякаў, – тых, што народ вялі і ім кіравалі, – адзін беларускі настаўнік з Горадкі. У сваій кнізе "Успаміны аб польскай акупацыі Горадзеншчыны ў 1919-1921 г.", тайна выгадзенай у Горадні ў 1921 годзе, І.Г. Антонаў апавядае пра польскую крывадушнасць, гвалты, бандыцтва і суцэльны тэрор польскіх акупацыйных адъязделаў над карэнным беларускім жыхарствам. Ён апісвае ліквідацыю беларускіх школаў, урадаў, захоп съвятыняў, або-зы съмерці, дзе загінулі масы Беларусаў, Украінцаў, Жыдоў і іншых. Антонаў таксама харктырызуе акупантаў. Мы прыводзім вытрымку з іэтых успамінаў, захоўваючы мову аўтара:

Хіжацкія інстынкты Палякаў.

Калі сам на сабе адчуваеш увесь гэты страшэнны тэрор, гвалт і зьдзек палякаў над гаротнымі беларусамі ў захопленых імі частках Беларусі, асабліва ў Горадзеншчыне ѹ Віленшчыне, калі чытаеш у запісках пацярпейшых, калі слухаеш усе гэтыя жалабы, скаргі, енк, – нявольна вынікае пытаньне: зь якой прычыны палякі чыняць так страшэнны гвалт? Сказаць-бы, баражыба палякоў з бальшавізмам? Але съмрны, працаўніцтва беларускі народ не спачуваў і не спачувае бальшавізму і паміж беларусоў Горадзеншчыны і Віленшчыны ня чутно быті зусім ніякіх выступленняў бальшавіцкіх. Можа актыўнае выступленне беларусоў проці польскіх акупантаў? Не, і таго значатку ня было. Беларусы бязъмерна, праўда, баяліся польскай акупацыі, але пасыўна ўстрэлі яе і чакалі, што з таго будзе, будучы перакананы, што гэта акупацыя ёсьць часовая.

ЗВАЖАЙ

СЪПІ ПАД КУРГАНAM ГЭРОЯЎ. СЪПІ, ПРАЦАҮНІК I ЗМАГАР,

НЕСЕНЫ ВЕРНА ТАБОЮ, ЦІХА СХЛІІУСЯ ШТАНДАР...

ЗВАЖАЙ

Што-ж за прычына бязъмернай жастокасьці палякоў, іх разбойства і хіжацтва?

Адказ адзін: хіжацкія інстынкты палякоў, хіжацкая іх натура. Аб гэтым съветчыць гісторыя Польшчы, пісаная крывёю і съяззамі літоўцаў, беларусоў і украінцаў, меўшых няшчасце папасьці ў хіжацкія лапы польскай справы. Ні адзін народ у съвеце ня мае такой бруднай гісторыі несправядлівасьці, хіжацтва, здрадніцтва, свавольства, узаемных свараў і самога жорсткага эгаізму, як народ польскі. Нялічныя гістарычныя дакументы съветчыць аб гэтым, але самае шгучнае пасъветчанье даў польскі пісьменнік Г. Сенкевіч. Чытаеш яго трылёгію: "Вагнём і мячом", "Патоп", "Пан Валадыёўскі" і дзівуешся, што гэта ёсьць: сказка для дзецяў, ці самая гострая сатыра на польскія характеристары, на польскія грамадзкія звычай?

Але пісаў ён увесел гэны бруд зь вялікай пашанай і вялікім пачуцьцем, знача, усе гэтыя тыпы спадабаліся яму, задавальнялі яго. Тое зразумела, бо пісаў ён ад усей глыбіні польскай душы. Дык і палякі захапляючыя тыпамі Сенкевіча і выховываючы на тыпах Сенкевіча сваю моладзь, а паміж тым, што ні тып у яго то праступнік, злодзей, разбойнік, здраднік, ашуканец. Знай толькі, усе, як перап'ющца, зараз за шаблі ці стрэльбы і, па Сенкевічу, чыняць цуды храбрасьці, а скрэз — хітрасьць, ашуканства, няправда, гвалт і самая зьвярыная лютасьць.

Заглобы, Кміціцы, Бутрымы і іншыя — то былі, ёсьць і будучы польскія гэроі, і толькі польскія, бо кожды другі народ чураўся-б такіх гэроў як заразы, як атруты. Вось якія Заглобы, Кміціцы, Бутрымы ў асобах розных паручнікаў, рэфэрэнтаў, ужонднікаў, вахмістрадаў, жандараў з часоў акупацыі польскіх панавалі на Віленшчыне і Горадзеншчыне.

Але польская справа і да таго яшчэ ня спала. Як толькі пачалася вялікая вайна, усе гэтыя Заглобы, Кміціцы і Бутрымы заварушиліся і прыстасаваліся ў розных расейскіх камітэтах — вайсковых, інтэнданскіх, бежанскіх, абывацельскіх і іншых, дзе было шмат грошай. Як нацыя "культурная", яны скрэз дасыпявалі прыстасавацца бліжэй да гражовых скрынак. Сколькі, напрыклад, было жалабаў на Горадзенскі Абывацельскі Камітэт у Маскве, дзе помач выдавалі толькі бежанцам палякам і каталікам, а беларусы, асабліва праваслаўныя, дарэмна аubbівалі парогі камітэту. Арудавалі там польскія паны, як граф Красіцкі, князь Пузьна, Обрые-дэ-Лясьсі і іншыя польскія панства. А ў камітэце па вазьмішчэнні убыткаў ад авіны што тварылася? Польскія абшарнікі, члены камітэту, атрымоўвалі для сябе ў сваіх родных і знаёмых па 200 - 300 тысячай рублёў, а праваслаўныя беларусы, асабліва сяляне, не малі дабіцца нейкіх 200 - 300 рублёў, пры чым гэныя прад'яўлялі праўдзівія квітанцы вайсковых частцей, забраўшых у іх зборожжа ці быдла, а тыя, паны польскія, сачынялі дакументы і паручаліся адзін за аднаго...

ЛЕПШ ПОЗНА, ЧЫМ НІКОЛІ...

16-га кастрычніка сёлета парлямэнтары Паўночна-Атлянтычнай Асамблеі на нарадзе ў Мюнхене прынялі рэзалюцыі ў пытаныні Польшчы, Афганістану, правоў нацыянальнасцяў у Савецкім Саюзе й гуманітарных правоў. Апроч таго на нарадзе была прынятая рэзалюцыя адносна праблемаў народаў Савецкага Саюзу, нацыянальных меншасьцяў і рэлігійных групав у СССР.

Рэзалюцыя заклікае краіны Паўночна-Атлянтычнага Саюзу бараніць нацыянальныя права народаў Савецкага Саюзу, нацыянальных меншасьцяў і рэлігійных групав у Савецкім Саюзе. У рэзалюцыі адзначаецца, што ўрады краінаў НАТО павінны прыгадваць савецкаму кірауніцтву пра ягоныя забавязаньні ў дачыненьні да гэтых народаў, нацыянальных мяшаніні і групав, узятыя ім пры падпісаны Гэльсінскія ўмовы й канвенцыі АН пра грамадзянскія і палітычныя права.

З нашага боку мы вітаем гэтыя крок парляментаў Паўночна-Атлянтычнай Асамблеі. Шкада толькі, што НАТО і наагул Вольны Съвет пачынае так позна працынацца із свайго летаргічнага сну. Але, як кажуць, "лепш позна, чым ніколі"!

Мяркуем, што ад рэзалюцыяў трэба было-б перайсьці да больш қанкрэтных дзеяньняў, як гэта парай ў ведамы ангельскі журналіст-сатырык Пітэр Сымпл (псэўданім) у газэце "Дэйлі Тэлеграф" 26.10.1979 г.* Камэнтуючы цверджаньні новазэляндзкага міністра для справаў Маораў, што, маўляў, маорскія экстрэмісты накіроўваюцца на Кубу, дзе іх навучаюць рэвалюцыйнай падрыўной дзейнасці, Пітэр Сымпл пісаў: "Універсытэт рэвалюцыі ў Гаване вэрбует новых студэнтаў для Вялікага Праекту: захапіць тыя рэшткі вольнага съвету, якія яшчэ засталіся. Маоры, Баскі, Ірляндцы, Брэтонцы, Палестынцы — усіх іх прыймаюць з адкрытымі дзъяўрмі.

Яны могуць думаць пра сябе як пра нацыяналістай-патрыётаў, што змагаюцца за сваю нацыянальную й расавую самабытнасць і аўтэнтычнасць супраць цэнтралізаваных дзяржаваў. Але зусім ня тое думаюць тыя, хто іх падрыхтоўвае. Для іх яны ёсьць толькі корам для сусьеветнай рэвалюцыі, вынікам якое мае быць "адзін сусьеветны ўрад" — камуністычная сістэма ўніверсалнага нявольніцтва.

У гэтым "універсытэце рэвалюцыі" — працягваў аўтар, — вы аднак ня знайдзце прадстаўнікоў ад нацыянальных мяшаніні савецкай імперыі: ні Лятувісаў, ні Латышоў, ні Эстонцаў... Таму можна запытацца: чаму тады амэрыканскі ўрад не заснуне контрауніверсытэт, у якім маглі-б таксама падрыхтоўвацца да падрыўной дзейнасці супраць камуністычнага паняволення будучыя паўстанцы, апроч згаданых, Палякі, Чэхі, Славакі, Вугорцы, Баўгары, Румыны, Украінцы, Беларусы і іншыя? Кандыдатаў напэўна хапіла-б!"

І Пітэр Сымпл закончыў сваю зацемку словамі: "Так. Варта запытацца, чаму амэрыканскі ўрад да гэтага часу пра гэта не падумаў? Чаму ён адступае на ўсіх фронтах і навет памагае сваім праўдападобным ворагам? Запраўды, чаму?"

ЗВАЖАЙ

5

"У РОДНЮЮ АРМІЮ СЛУЖЫЦЬ"

або

ПРА ШТО НЕ ГАВОРАЦЬ БЕЛАРУСКІМ ПРЫЗЫЎНІКАМ

У газэце "Звязда" ад 20-га травеня сёлета быў зьмешчаны рэпартаж М.Вінагорава і В.Цьвяткоўска пад загалоўкам "У родную армію служыць". У ім аўтары апісваюць провады моладзі на ваенную службу ў Дзяржынску (да 1932 году Койданава), у калгасе "Новы быт" Менскага раёну і на Менскім аўтамабільным заводзе. Вось як яны апісваюць провад прызыўнікаў-навабранцаў у калгасе "Новы быт": "...Людзі сабраліся ў невялікай зале сельскага клубу. На самым ганаровым месцы — прызыўнікі, шэсць хлопцаў, а перад імі, паўкругам — іх бацькі, родныя, сябры. Тут-жа члены праўлення калгаса, дэпутаты сельскага савету. Усе свае, блізкія, усхваляваныя. І прамовы — пажаданні прызыўнікам, і слова ў адказ прызыўнікаў — усё щырае, ідучае ад сэрца. У маленьких скрынечках, любоўна абшытых аксамітам, кожнаму прызыўніку ўручана жменька зямлі з роднай вёскі. Вэтэрэн вайны Леў Савіч у сувязі з гэтым гаварыў:

— Калі прымече прысягу, высыпце гэтую зямлю на тую, на якой вам давядзенца несьці ваенную службу, — парадніцесь зь ёю.

Нам няведама, што ўручылі прызыўніком зь Дзяржынску. Пра гэта аўтары рэпартажу ня згадваюць. Але навабранцам зь менскай аўтамабільнай фабрыкі далі "кнігі аб родным заводзе і мадэльку таго мэталічнага зубра, што красуецца на аўтамабілях МАЗу".

Ведама, што райкомы партыі, райкомы камсамолу, райваенкамату, арганізацыя ДТСААФ паклапаціліся, каб провады беларускіх юнакоў на ваенную службу былі "ўрачыстымі", каб "панаваў съвяточны настрой", каб яны адбываліся з гукам маршаў, з ускладаньнем вянкоў і кветак да помнікаў Леніна і Дзяржынскага, каб дзень прайшоў "цёпла" і пакінуў у памяці беларускіх юнакоў "яркае ўражанье". Ды інакші быць не магло! Яшчэ перад провадамі работнікі ваенкамату і "вэтэраны вайны" пастараліся правесці з юнакамі "вялікую арганізацыйную і выхаваўчу работу".

Але нам ведама й тое, пра што ў час провадаў не гаварылася ні слова, а менавіта, што адразу пасля прыняцця прысягі, а мо навет і раней, некаторыя зь беларускіх юнакоў будуць высланыя ў Афганістан для змаганьня супраць афганскіх патрыётаў, якія мужна бароняць свое зямлі ад маскоўска-балшавіцкага акупанта. Пра ўзбеліў маладых новабранцаў у такім змаганні гаварылася ўжо ня раз у заходній прэсе,

Ачгельскі журналіст пісаў гэтыя слова, калі прэзыдэнтам ЗША быў Картэр. Цяпер у амэрыканскай вонкавай палітыцы шмат што зьмянілася, прычым, з нашага пункту гледжаньня — на лепшае. І таму мы думаем, што ня толькі Злучаныя Штаты а наагул Захад, асабліва Паўночна-Атлянтычны Саюз павінны сур'ёзна падумаць, як адплаціць Маскве той-же самай манэтай?

* Peter Simple. Students of tyranny. Way of the World. Daily Telegraph, 26. X. 1979

асабліва пра ўзбеліў прызыўнікоў з заходніх, эўрапейскіх падсавецкіх рэспублік, з прычыны ненадзейнасці жаўнераў з савецкай Азіі.

Не гаварылася беларускім юнакам наагул пра вайну ў Афганістане, а калі штосьці й намякалі дык толькі калі гаварылі пра "інтэрнацыянальны абавязак", які навінен натхніць іх і быць сілай для "пераадольвання цяжкасцяў войскай службы".

Затое праўду пра Афганістан расказваюць заходнія газеты й часапісы. Вось, напрыклад, што пісала ў другой палове ліпеня ангельская газета "Сандэй Таймс" у артыкуле пад загалоўкам "Праўда аб Сашавай вайне". Як гаварылася ў рэдакцыйным уступе да генага артыкулу, ягоны аўтар, Філіп Джэкабсан, журналіст зь вялікім стажам ваеннага рэпарцёра, пастановіў апісаць запраўдны стан рэчаў у Афганістане, намагаючыся адзьдзяліць міты ад рэчаінасці. Джэкабсан пісаў: "У вясенны дажджлівы дзень младая жанчына піша ліст свайму мужу Грышу — прызыўніку, які адбывае службу ў Афганістане. Яна стараецца, каб ліст гучэй нармальна: вось яна хацела купіць сабе футра, але не знайшла нічога да спадобы; іхная малая дачушка Аленка заявіла, што да пачатку школьнага году мама мусіць абавязкава купіць ей новыя каляровыя алавікі й вялікі блякнот; надвор'е такое, што з хаты й носу не паказваі..."

І раптам прарываецца ўесь ейны страх і адзінота: "Я ня ведаю, калі Ты, дарагі, вернешся. Маці кожны дзень глядзіць тэлебачаньне, падпільноўваючы навіны з Афганістану. Надовечы ліло як з цэбра, як прывезлі адтуль цела Віктара. Ён-жа быў жанаты з Надзяй усяго толькі 15 дзён. Бедная Надзяя, яна цяпер так гаруе. Хутчэй вяртайся. мой любы, я Цябе кахаю, кахаю..."

Бедная жанчына. Ейны ліст і Грышына ваенная кніжка цяпер у руках мужахэдзінаў, афганскіх змагароў супраціву, што забілі іхняга сябру Віктара. А гэта амаль з пэўнасцю значыць, што забіты й Грыша, у гэтым цяжкім канфлікце, у суровай краіне палонныя ня могуць чакаць літасці зь ніякага боку. Адзінае, чаго можа спадзявацца жонка Грыши — гэта тое, што съмерць яго была хуткай: цэлы савецкіх жаўнераў часта знаходзяць з павыколванымі вачмі й съядамі катаваньня.

Муджахэдзіны, — працягвае ангельскі журналіст, — маюць і іншыя лісты, ваенныя кніжкі й фотаздымкі, што знайшлі на трупах забітых савецкіх жаўнераў. У дзённіку аднаго зь іх згадваецца зноў імя Віктара. Выглядзе, што ён суправаджаў адну з аўтакалёнаў, якая трапіла ў засаду калі вёскі Лала ў правінцыі Рахлан. "Быў жорсткі бой, — чытаем у дзённіку, — і мы бачылі, як конныя групы муджахэдзінаў атакавалі нашы артылерыйскія пункты і навет стралялі па нашых самалётах. Наша становішча было роспачнае. Забілі Когу, Банакова, Сіразону і Віктара."

Можа гэта той Віктар, па якім плакала Надзяя? — пытаетца аўтар артыкулу. — Ці гэта іншы малады чалавек, які памёр далёка ад дому ў нечаканай засадзе й поўныя тугі лісты якога цяпер там нехта перачытвае?

Ангельські журналіст Філіп Джэкабсан заканчує свой артыкул восьмі гэтымі радкамі: "Вайна ў Афганістане – гэта вайна Сашаў і Грышаў, якія суправаджаюць канвоем калёны на дарогах Афганістану і трапляюць там у засады. Муджахедзіны ня могуць, пэўненеж, перамагчы добра ўзброеную армію. Але і савецкае камандаванье добра ўсыведамляе сабе, што ад перамогі яно гэтак-жэ далёкае, як і ў першы дзень інтарвэнцыі. Адна справа – тримаць у сваіх руках вялікія гарады й галоўныя магістралі краіны, і другая справа – накінечуць сілай аўтарытэт нялюбага народу рэжыму Бабрака Кармала. Навет паводле савецкіх афіцыйных крэніцаў, якія нядаўна інфармаваў сваіх чытачоў польскі часапіс, толькі 25% тэрыторыі Афганістану знаходзіцца пад урадавым кантролем. На думку ж аднаго эўрапейца, які ўжо некалькі разоў суправаджаў муджахедзінаў у глыбі Афганістану, пад урадавым кантролем знаходзіцца ня больш як 10% тэрыторыі гэтай краіны".

Фактична, увесь Афганістан за межамі гарадої становівць собой тэрыторыю прыязнную партызанам і варожую савецкай армі. Навет у гарадох партызаны дзеюць вельмі актыўна, часам навет захопліваючы ў іх уладу, як у Кандагары і ў Гэраше. Партизанская вайна разгараецца. За год колькасць партызанаў падвоілася і дасягае цяпер прыблізна 80 тыс., значыцца лікам раўніяцца савецкаму акупацыйнаму войску.

Бяспрыкладным амаль ёсьць тое, што ўжо падчас гэтай двухгадовай вайны няма палонных. Тут іграюць ролю ня толькі практычныя цяжкасці, але й псыхалёгія партызанаў, галоўным матывам якіх зьяўляецца ломста. Бо-ж менавіта ў Савецкім Саюзе партызанам афіцыйна прысвоены назоў "народных месьці́цу́й". Афганскія змагары супраціву прыстасаваліся да мэтадаў пры якіх тэхнічная перавага савецкага войска ўраўняважваецца баёвым духам дробных групай, што дзеюць на роднай тэрыторыі і з маўклівай падтрымкай усяго насельніцтва.

Так, Пра ўсё гэта маладыи беларускім навабранцам работнікі ваенкамату й "вэтэрны вайны" не сказали аніводнага слова. Наагул савецкія грамадзянне ведаюць толькі аб нібыта абмежаваным кантынгэнце савецкіх войскаў, якія дапамагаюць афганскай арміі змагацца з "бандытамі". І толькі нешматлікія сем'і ў Савецкім Саюзе, якія маюць забітых або раненых у незразумелай далёкай вайне, як напрыклад радня згаданых Віктара й Грышы, ведаюць ейнае запраўднае трагічнае аблічча.

У часе проваду беларускіх юнакоў на ваенную службу вэтэраны вайны напаміналі ім, што ў гады апошніяй вайны іх бацькі й дзяды, маткі й бабулі жылі й змагаліся зь верай у перамогу над фашистыскімі захопнікамі, што многія зь іх загінулі ў няроўных баях. А за што будуць змагацца ў Афганістане хлопцы з калгасу "Новы быт", або зь Менскай аўтамабільнай хвабрыкі? Будуць класыці галовы толькі й выключна за імперыялістичныя інтарэсы Масквы, якая намагаеца ператварыць увесь съвет у сваю калёнію. У гэтым уся трагедыя на толькі згаданых прызыўнікоў, але і ўсяго паняволенага беларускага народу.

НА ФРАНТОХ ВАЙНЫ

АФГАНСКИ НАРОД Б'Е МАСКОЎСКИХ АКУПАНТАЎ.

Вайна ў Кабул прыходзіць уночы. На зъмярканыні радзее натоўп перад будынкам кіно Арыяна, што на сквэры Пуштуністан, пасыль апошняга паказу "Віноўны" зробленай у Індый драмы, аснованай на злачынстве, нажыве й грэху". Скрыжаваныні вуліц займаюць танкі й панцырныя вазы з афганскім урадавым персаналам. А савецкія жаўнеры йдуць на зъмену маладых Афганцаў, што ўдзень правяралі дакументы й аўтамабілі на заставах. А 10-й гадзіне прыходзіць ночная зона. Непаслухмных мэгуць застрэліць на месцы. Тое-ж можа спаткаць і вартавых. Ноч трашчыць узрывамі выстrelаў. *Машаҳэдыны* (народныя змагары за волю) што дасталіся ў горад, часта пры падтрымцы спагадлівых афіцэрэй афганскай арміі, цяпер робяць маланкавыя атакі на дамы працаўнікоў ураду, стрэльбамі кідаюць гранаты на аўтамашыны савецкіх акупантатаў і нападаюць на станцыі паліцыі. Кагадзе падчас такога нападу яны забілі шэсьць паліцыянтаў і пераканалі сямнаццаць іншых перайсьці да сябе.

Такія пераходы да вызвольных змагароў зьяўляюцца пракляццем для ўраду. У 1978 годзе, перад замахам, калі камуністы захапілі ўладу, афганская армія налічвала сто тысяч чалавек. Лік гэны ўпаў да 50-70 тысяч падчас маскоўскай інвазіі, калі Бабрак Кармал перабраў ўладу ў сінезні 1979 году. А цяпер той лік паменшаў да 30 тысяч. Драконскія меры развязкі праблемы адно пагоршылі палажэнне. Улетку ўлады абкружиў кадэтав з Кабульскай мілітарнай акадэміі й кінуў іх у бой у горах вакол Пангману. Найменш 70 з іх загінула, некаторыя сыны людзей, што сядзяць пры ўладзе.

У мінулим месяцы ўрад аб'явіў набор мужчынаў у веку ад 15 да 35 гадоў, якія яшчэ ня служылі й прадаўжыў тэрмін службы іншых, ужо раней змабілізаваных. Некаторыя а сразу паўцякалі, шматлікія ў шерагі *Муша-хэдынаў*. Іншыя-ж прыйшлі на пункты пакліканья адно для таго, каб праісьці два тыдні вышкалення, атрымаць ад ураду зброю й перайсьці да народных змагароў.

Бой за Даліну Паншыр аказаўся найбольш цяжкай аперацыяй для афганска-савецкіх сілаў. Даліна ляжыць каля 70 кілямэтраў на поўнач ад Кабулу. Чатыры разы стараліся яны выкінуць адтуль *Мушахэдтынай* і чатыры разы пацярпелі апарату. Апошняя афэнзыва адбылася два тыдні назад. Выглядзе, што зьнікаюць сваркі й змаганыні між асобнымі групамі народных змагароў. Прыкладна, падчас апошняй аперацыі ў Паншыры, адзядзелы змагароў за волю, што нармальна ваююць на поўдзень ад сталіцы, прыйшлі на помач *Мушахэдтынам* у Даліне Паншыр.

Time, 26.10.81

ЗВАЖАЙ

7

ВАЙНА 1812 ГОДУ Й БЕЛАРУСЬ .

У пляны навуковых перадачаў рэспубліканскага тэлебачання ўключылі сёлета лекцыю, якая паказвае ролю беларускага народу ў так званай "айчыннай вайне" 1812 году. Паколькі можна мяркаваць зь беларускага савецкага друку, лекцыя гэна мела быць перададзеная ў канцы студзеня. З артыкулу старшага выкладчыка Менскага педагагічнага інстытуту, Гнейкі, зъмешчанага ў сёлетнім № 1 часапісу "Народная Асьвета" вынікае, што асноўнай ідэйнай накіраванасціяй гэтай лекцыі – ня толькі паказаць, што ўдзел беларускага народу ў вайне 1812 году быў разнастайны й масавы, што для беларускага народу вайна гэтая была запраўды народнай, "айчыннай" вайной, і што нібыта наш народ змагаўся ня толькі супраць паняволеняня Беларусі, але й за свабоду ад іншаземнага ўладарніцтва Расей, як агульнай бацькаўшчыны Расейцаў, Украінцаў, Беларусаў і іншых народаў, але, і што, здаецца, самае галоўнае, – матар'ял лекцыі павінен, як адзначае Гнейка, "садзейнічаць больш усебаковаму разуменню гістарычнай абумоўленасці й непарушнага юдданіння народаў Савецкага Саюзу".

Але чым-жя была ў запраўднасці вайна 1812 году наагул, а для Беларусі, беларускага народу, у прыватнасці?

Паводле 1-га тому "Гісторыі Беларускай ССР", выдадзенага ў 1972 г. (б. 457): "У 1812 годзе Расея "падверглася ваеннаму "нашэсцю" французскай арміі. На абарону краіны ад іншаземных захопнікаў разам з расейскай арміяй падняліся народы Расей, у тым ліку й Беларусы. Вайна супраць Напалеона стала народнай вайной за выратаваныне радзімы ад іншаземнага зыняволненя". І далей (б. 471): "Айчынная вайна паслужыла важным гістарычным прыкладам баявой садружнасці народаў Расей, якія ўдзельнічалі ў ёй. Баявая садружнасць расейскага і беларускага народаў у вайне яшчэ больш умацавала векавыя асновы агульнасці іх гістарычных лёсаў".

Так гучыць афіцыйная й абавязвочная ад даўжэйшага часу ў БССР тэза пра падзеі 1812 году ў Беларусі. Яе знаходзім у 1-м томе "Беларускай Савецкай Энцыклапедыі" ў зацемцы "Айчынная вайна 1812 году" і, як мы толькі што бачылі з артыкулу Гнейкі, яна ёсьць абавязковай тэзай у праграме зь гісторыі для 8-й клясы сярэдніх школаў. Згодна з гэтай тэзай, паход Напалеона супраць Расей ўважаецца паходам рэакцыйных сілаў французскай буржуазіі супраць народаў Расей, бо напалеонаўскія войскі, маўляў, "уварваліся ў межы Расей як захопнікі і зълейшыя ворагі народаў" (тэрміналёгія гэта вельмі-ж прыгадвае тую, што ўжывае савецкая пропаганда ў адносінах да апошніх нямецк-савецкай вайны!).

Пра тое, што ў пачатку XIX-га стагодзьдзя, у выніку шматлікіх агрэсіўных войнаў, якія вялі маскоўскія цары з мэтай пашырэння граніцаў сваей імперыі, Расея была ўжо аформленай вялізной каляніяльнай імперыяй, якая панявольвала цэлы шэраг народаў Усходняй Еўропы, Сярэдняй Азіі й Каўказу, у тым ліку й беларускі народ, – пра гэта, бязумоўна, нідзе не гаворыща ні слова. Як амаль што не гаворыцца й пра тое, што

1-га ліпеня 1812 году Напалеон аднавіў быў незалежнасць Вялікага Княства Літоўскага, або што Напалеон, пакідаючы Віцебск перад далейшай дарогай на ўсход, 1-га жніўня 1812 году сказаў маркізу Пастэрну, назначанага ім на губэрнатара Беларускай губэрні, што складалася тады з пазнейшых Віцебскай і Магілёўскай губэрніяў: "Глядзце на Беларусь, як на хаўрусніцу, а не як на заваяваны край".

У выніку замоўчаньня адных гістарычных фактаў і перакручваньня іншых і атрымоўваеща, што царская Расея сталася няўяннай ахвярай напалеонаўскай агрэсіі (падобна як Савецкі Саюз у 1941 г. гітлераўскай агрэсіі), што, быцтам-бы царскую імперию любілі ўсе народы, якія тым ці іншым шляхам апынуліся ў ейных межах. А з гэтага й выходзіць, што змаганье супраць Напалеона было для ўсіх "айчыннай вайной", якую вялі ўсе народы супраць супольнага ворага, які пагражая іхнай бацькаўшчыне Расей. Як бачым, хлуснія Масквы ня ведае межаў.

З гэтай тэзай пра вайну 1812 году было-б усё ў парадку, калі-б... на гістарычныя факты. А факты якраз гавораць пра адваротнае. Як мы ўжо адзначылі раней, балышыня нерасейскіх народаў апынулася ў рамках маскоўскай імперыі стаўшыся ахвярамі агрэсіі й падбою. Тому яны не маглі ўважаць маскоўскую імперию сваёй бацькаўшчынай, а толькі агрэсарам, што іх панявольваваў. Ведама, прыкладам, што яшчэ да паходу Напалеона супраць Расей й пасля яго, у розных частках расейскай імперыі, як, напрыклад, на Каўказе, у Сярэдняй Азіі ды ў Польшчы на Беларусі быў цэлы шэраг збройных паўстаньняў з мэтай аднаўлення незалежнасці сваіх краінаў. Апроч гэтага змаганье за незалежнасць вялося бязупынна і ў іншых галінах, прыкладам у галіне культурнай.

Няма таксама суміеву, што паход Напалеона на Расею разбудзіў у шматлікіх народаў надзею на вызваленіе ад маскоўскага паняволеняня. Гэтыя надзеі стараўся выкарыстаць Напалеон і распрацаўваў навет плян стварэння шэрагу незалежных дзяржаваў на тэрыторыі сярэдня-ўсходняе Еўропы, якая знаходзілася тады пад панаваньнем Расей. Так, прыкладам, між Беларусаў і Украінцаў палітычныя пляны Напалеона знайшлі даволі вялікі водгук і падтрыманыне. Як мы ўжо сказаі вишэй, 1-га ліпеня 1812 году Напалеон навет авбесціў незалежнасць Вялікага Княства Літоўскага.

Ува ўсякім выпадку пэўнае адно, + і пра гэта съветчыць гістарычныя факты, – тагачасная вайна паміж Расеяй і Францыяй была вайною двух канкурэнтаў імперыялістаў, а не "айчыннай" вайной народаў Расейскай імперыі. Пря імперыялістычныя характеристыкі гаворыць і Фрыдрых Энгельс, якога нельга падазраваць у "беларускім нацыяналізме" і на якога так часта паклікае ў савецкай гістарычнай навука.

Вось-жа ў 1890 годзе Фрыдрых Энгельс напісаў на гэту тэму адмысловы нарыс для расейскага часапісу "Сацыял-Дэмакрат", што выдаваўся ў Жэневе Пляханавым і Аксэльродам. Ён быў надрукаваны таксама й панямецку, а затым перакладзены ў ангельскую і французскую мовы. Вось асноўныя думкі артыкулу-нарысу Энгельса пра вайну 1812 году, якая была нібыта "айчыннай" і для Беларусаў.

(Заканчэнніе ў наст. нумары)

ЗВАЖАЙ**ЛІСТ ДА ВАС**

Наш съціллы часапіс прысьвячае галоўную ўвагу беларускім вайсковам-вэтэрранскім спраўам і перадусім вайсковай гісторыі Беларусі. Але шмат увагі аддаецца ѹ благучым падзеям. Накштукі як можа. А каб утрымачац рэгулярны выхад "Зважай", часта даводзіца, як кажуць, бакамі рабіць, бо некаторы важны матар'ял спазыннеца.

Гэтак у Лёндане, падчас майго там побыту і ўрачыстага съвята 10-х ўгодкаў адкрыцця бібліятэкі імя Фр. Скарэны 4.10.1981 г. адыйшоў на вечны супачын выдатны Беларус і Чалавек, высокі духоўнік, вялікі беларускі патрыёт біскуп Часлаў Сіповіч.

Плянавалася ѹ "Зважай" даць нэкралёг із здымкай съв. пам. біскупа Сіповіча. Перад выездам з Лёндану 10-га каstryчніка мне ўдалося атрымаць абязканку ад уладаў Фінчлейскай Беларусі (так называю нашых выдатных суродзічай з бібліятэкі і Дому Мар'янаў), што перашлюць матар'ял (хаця-б нэкралёг з "Таймс") і здымы.

Мінүт месец і больш, дык нічога няма. Зъ якіх прычынаў, — наведама. Вось Вам, Піважаныя Чытачы, прыклад, як часам бывае.

Што-ж, іэта рэальнасць. Хоць і напрыемна...

К. Акула

ЗЪ БЕЛАРУСКАЙ ВАЙСКОВАЙ ПАЭЗІІ

Сёлета ёсьць 95-я ўгодкі нараджэння (23.4.1886 г.) і 40-я ўгодкі съмерці (3.11.1941 г.) выдатнага беларускага пісьменніка Зымітрака Бядулі. У сувязі з гэтым прапануем нашым чытачам верш Бядулі "Варта", які мы залічылі да цыклу беларускай вайсковай паэзіі і які можна было-б ператварыць у патрыягычную песьню. Верш гэты быў зъмешчаны ў № 1 беларускага літаратурно-грамадзкага, навукова-гістарычнага і эканамічнага штотысячніка "Варта", што выйшаў у Менску ѹ каstryчніку 1918 году. Як і трэба было спадзявацца, ён не ўвайшоў у 4-х томны Збор Твораў Зымітрака Бядулі, выдадзены пад рэдакцыяй М. Клімковіча, Ул. Карпава і А. Семяновіча ў 1951 – 53 гадох. Верш "Варта" падпісаны адным зъ некалькіх псеўданімаў, што ўжываў Зымітрок Бядуля – "Ясакар".

ВАРТА

Ад веку ѹ век, ад году ѹ год
Прапор заве: "Устань, народ!"
Гавора съмела і упартая:
"Ідзі, ідзі, на варту!"

"Пільнуй свой скарб, пільнуй свой дух
Ад розных бед, ад завірух!
Сымы твае у моцным гарце
Няхай стаяць на варце!"

"Вартуй сваі зямлі мяжы,
Каб ня прыйшоў да іх чужы!
Як хтось варожа загамоніць,
Дык варта хай бароніц!"

"Як хто душу тваю рване –
Аб мове скажа: "Кінь яе,

Дам лепшую ѹ замену",
Выходзь ты, варта, на арэну!"

"Гэй, варта, стой у зброях ѹ полі!"
Ваюй за праўду і за волю!
Да новага жыцця заві
Усіх сыноў сваей зямлі!

Ясакар

ФОНД "ЗВАЖАЙ"

Ад 15-га верасня да 12-га лістапада сёлета "Зважай" атрымаў наступныя падпіскі й ахвяры:

В. Кажан – 16,00 дал., сп. Зданкавіч – 11,00, П. Навара – 11,00, А. Петраш – 4,40, а. Я. Пякарскі – 11,00, др. В. Сянкевіч – 44,00, Беларускі Клуб "Сакавік" з Брадфард – 35,00, М. Наўмовіч – 11,00, Я. Жучка – 11,00, К. Акула – 10,00, Я. Найдзюк – 5,94.

Разам – 170 дал. 34 ц.

Усім ахвярным суродзічам – вялікае дзякую!

Гэта просім нашых калъпартэрэй не адкладаць эту перасылкай гроши за праданыя часапісы. Дзякуюем.

"Зважай"

РАДАСНЫХ КАЛЯДАЎ

i

ПЛЁННАГА НОВАГА ГОДУ

*жадаем нашым чытачом
супрацоўнікам
быўшым беларускім вайскоўцам
і ўсяму беларускаму грамадству!*

Няхай 1982 год прыблізіць канец пакутаў нашага паняволенага народу і прынясе яму вольнасць!

Камітэт Сувязі Беларускіх Вэтэранаў на Чужынне
"Зважай"

Ужо выйшла з друку

трэцяя книга

"ГАРАВАТКІ"

К. Акулы

"БЕЛАРУСЫ, ВАС ЧАКАЕ ЗЯМЛЯ"
выд. "Пагоня", Таронта
286 бачын вялікага фармату.

Цана – у ЗША – 20,00 амэр. дал., у Канадзе – 20,00 канад. дал. У Аўстраліі – 16,00 дал. Ува ўсіх іншых краінах – 15 канад. дал. Перасылка – 1 дал. Замаўляць, зъ перасылкай аплаты ѹ "Зважай".

УВАГА!

Усіх нашых карэспандэнтаў просім неадкладна перасылаць весткі з жыцця Вашых асяродкаў, або асабістага жыцця вэтэранаў. За помач дзякуюем.

"Зважай"